# Traducătorul ca filantrop: cazul Părintelui Teodor Bodogae

**Dragoş BOICU**

**Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Teologie „Andrei Şaguna"**
**Lucian Blaga University of Sibiu, Andrei Şaguna Faculty of Theology**
Personal e-mail: dragos.boicu@ulbsibiu.ro

The translator as philanthropist: the case of Father Teodor Bodogae

This study aims to examine the patristic translations of Teodor Bodogae, in order to highlight the coordinates he focused on and the reasons that led him to commit to such a prolonged, chronophagous and often unappreciated effort. To underline this extensive and systematic endeavour this paper will present the list of Bodogae's translations and it will insist on the features of the texts, taking into account mainly his contributions in the series "Părinți și Scriitori Bisericești" [Fathers and Writers of the Church].

Keywords: Teodor Bodogae, traductology, patristics, patristic translations, philanthropy

Filantropia este adesea identificată cu actul caritabil, având o dimensiune socială şi o manifestare preponderent palpabilă în fapte concrete de milostenie, după cuvântul Sfântului Apostol Iacov: „Ce folos, fraţii mei, dacă zice cineva că are credinţă, iar fapte nu are? [...] Dacă un frate sau o soră sunt goi şi lipsiţi de hrana cea de toate zilele şi cineva dintre voi le-ar zice: Mergeţi în pace! Încălziţi-vă şi vă săturaţi, dar nu le daţi cele trebuincioase trupului, care ar fi folosul?" (*Iac* 2,14-16).

Cu toate acestea, morala creştină face o foarte precisă distincţie între filantropia materială şi faptele milosteniei sufleteşti, între care se numără: sfatul acordat celor ce se află în îndoială, învăţarea celor neştiutori, încurajarea celor mâhniţi, iertarea şi rugăciunea pentru semeni. Şi deşi aceste fapte sunt şi ele importante şi au un efect de durată în viaţa comunităţii, ele nu sunt atât de vizibile şi de mediatizate, nici nu au impactul imediat al acţiunilor caritabile de tipul oferirii de bunuri materiale şi alimente. Prin urmare faptele milosteniei sufleteşti rămân în plan secund, ca şi autorii lor.

De aceea îndrăznesc ca în acest an, decretat de Patriarhia Română drept *Anul comemorativ al filantropilor ortodocşi români*, să îl număr între binefăcătorii omagiaţi şi pe Părintele Profesor Teodor Bodogae care, prin textele patristice traduse de-a lungul vieţii sale, a oferit semenilor săi îndrumare şi alinare sufletească. Putem vorbi chiar de o generozitate extraordinară a dascălului care se angajează la un astfel de efort prelungit, cronofag şi adesea neapreciat la justa lui valoare.

Cunoscut mai ales pentru importantele sale contribuţii în domeniul Istoriei Bisericeşti, dar şi pentru traducerile patristice publicate în cadrul seriei *Părinţi şi Scriitori Bisericeşti*, Părintele Teodor Bodogae (11 martie 1911-22 noiembrie 1994) este un reper de acrivie academică, un exponent al atâtor profesori eruditi care şi-au desfăşurat activitatea în condiţii greu de înţeles, ori de acceptat pentru un cercetător al zilelor noastre.

Din punct de vedere cronologic prima traducere este realizată de către Teodor Bodogae în vremea studenţiei, când rectorul de atunci al Academei Andreiene, Nicolae Colan îi încredinţează sarcina de traduce studiul teologului olandez Willem Adolph Visser't Hooft, intitulat *Ortodoxia văzută de un protestant*, în cadrul colecţiei „Problemele Vremii" (Sibiu, 1933, 56 p.). Prefaţa profesorului Nicolae Colan, devenit ulterior mitropolit al Ardealului, evidenţiază caracterul misionar al acestui material transpus în limba română, trimis prin tipar „la propovăduire, pentru întărirea conştiinţei ortodoxe a celor ce-l vor citi"[1]. Pe de altă parte, era şi un indiciu al vocaţiei de cercetător a tânărului Teodor Bodogae, care „deja se anunţa ca o prezenţă serioasă şi în acest domeniu al traducerilor"[2].

După finalizarea studiilor teologice la Sibiu şi completarea lor la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, unde va obţine licenţa (1934), tânărul Teodor Bodogae este trimis de către mitropolitul Nicolae Bălan pentru studii de specializare la Facultăţile de Teologie ortodoxă din Atena (1935/36) şi Belgrad (1939/40), apoi la cele protestante din Berlin şi Tubingen (1941-1942). Cu acest

prilej îşi va aprofunda cunoştinţele de limbi clasice, dar şi moderne. Peste decenii în cuprinsul unei note informative sunt atestate calităţile sale de poliglot: „De altfel, el este cunoscător al mai multor limbi clasice: greaca şi latina, şi limbi moderne: germana şi franceza la perfecţie şi mai ales limbile slave: sârba, rusa, poloneza, ceha şi bulgara”[3].

Susţinerea doctoratului (1938)[4], apropierea de mediul universitar în care activează în diferite calităţi începând cu anul 1940 (ca suplinitor la catedra de Istorie Bisericească –1940-1942, profesor agregat – 1943-1944, profesor titular – 1945-1952) au înlesnit şi mai mult apropierea părintelui Bodogae (hirotonit preot în 1939) de textele patristice şi ale altor autori creştini, întărindu-i convingerea că aceste izvoare trebuie puse la dispoziţia credincioşilor.

De aceea în anul 1946 va publica traducerea unei lucrări de căpătâi pentru spiritualitatea ortodoxă: *Despre viaţa în Hristos* a lui Nicolae Cabasila (Sibiu, 1946, XV+221 p.). Intenţia Părintelui Bodogae este aceea de a oferi publicului o lucrare de zidire într-o formulare cât mai simplă şi „confesionalizată” subliniind că „deşi adeseori în fraze interminabile, cu pleonasme şi atribute multiple, scrisul lui Cabasila e destul de clar”[5]. După evidenţierea aspectelor biografice, filologice şi doctrinare, traducătorul subliniază în „Studiul introductiv” că „traducerea a fost făcută în grai simplu şi de vechi cărţi bisericeşti”[6].

În anul următor, Părintele Bodogae publica scurta scriere panegirică a Sfântului Grigorie de Nyssa, *Viaţa fericitei Macrina* (Sibiu, 1947, 67 p.; ed. a II-a, Sibiu, 2009, 94 p.), pe care o redă într-o „formă populară”, „o traducere mai puţin pretenţioasă din punct de vedere lingvistic, însă cu mesajul transmis integral, neştirbit de alegerea unor cuvinte comune, simple”[7].

Câţiva ani mai târziu va lucra susţinut la tălmăcirea tezei de doctorat a Patriarhului Serghie al Moscovei, *Învăţătura ortodoxă despre mântuire. Încercare de prezentare a laturii moral-subiective a mântuirii pe baza Sfintei Scripturi şi a operelor Sfinţilor Părinţi* (Sankt Petersburg, 1895), reuşind să finalizeze traducerea în manuscris, dactilografiată, în 1951, împreună cu Părintele Vasile Miteu, pe care îl cunoscuse în timpul studiilor la Cernăuţi şi care între timp se refugiase de la parohia Galileşti din Basarabia în Ardeal (1946), fiindu-i încredinţată parohia Hăpria şi apoi Ţelna (jud. Alba)[8].

După excluderea din învăţământul universitar (1952) şi numirea în parohia Sibiu-Lazaret (1952-1973), Părintele Bodogae îşi continuă cercetările, dar seria traducerilor este reluată oficial doar după reîncadrarea sa la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu în anul 1973, ca titular al catedrei de Bizantinologie. Astfel, chiar în anul 1973, când erau aniversaţi 300 de ani de la naşterea domnitorului Dimitrie Cantemir, apare în paginile periodicului *Bisericia Ortodoxă Română* (an. XCI, nr. 9-10, p. 1063-1111) traducerea din latină (şi slavonă) a interesantului tratat al lui Dimitrie Cantemir, intitulat „Locuri obscure în catehismul tipărit în slavoneşte de un autor anonim sub titlul «Prima învăţătură pentru prunci», iar acum clarificate de principele Dimitrie Cantemir”[9].

Pe lângă traducerea propriu-zisă, părintele Bodogae contribuie cu un semnificativ studiu introductiv[10], comentarii şi 255 de note, care plasează lucrarea în contextul politic, social şi religios în care a fost redactată şi explorează sensibilităţile, precum şi preocupările intelectuale şi morale ale autorului. Valoarea acestei contribuţii va fi recunoscută câteva decenii mai târziu când introducerea şi traducerea realizate de el vor fi incluse în cel de-al doilea volum al *Integralei Manuscriselor Cantemir* (Editura Revers, Craiova, 2010), coordonată de profesorul Constantin Barbu.

În anii ce au urmat Părintele Bodogae a mai realizat traducerea unor prelegeri semnificative din domeniul patristicii dintre care reţinem doar discursul Profesorului Stylianos Papadopoulos prezentat în aula Institutului Teologic din Sibiu în ziua de 31 octombrie 1978[11]. Cu acest prilej părintele Bodogae formulează un principiu fundamental pentru propriile lui cercetări şi traduceri patristice, susţinând că datoria patrologului, dar şi a traducătorului patristic este aceea de a face cunoscută viziunea autorilor într-un limbaj comun accesibil contemporanilor, accentuând autoritatea şi perenitatea afirmaţiilor lor.

### Contribuţia la Colecţia „Părinţi şi Scriitori Bisericeşti”

Datorită calităţilor teologice şi mai ales al cunoştinţelor sale avansate de limbi clasice, Părintele Bodogae va fi cooptat în comisia de editare a colecției *Părinți și Scriitori Bisericești* (*PSB*), proiect inițiat de patriarhul Iustin Moisescu în anul 1979.

O primă contribuție întâlnim deja în cel de-al doilea volum al colecţiei publicat în anul 1980[12], traducând fragmente din *Solia în favoarea creștinilor* (p. 372-384) și câteva pasaje din lucrarea *Despre învierea morților* (p. 384-386) întocmite de Atenagora, filosof creştin atenian din secolul al II-lea. Părintele Bodogae îşi motivează traducerea acestor texte pe temeiul clarității și complexității lor. Prin urmare, ambele lucrări sunt reprezentative şi repere imposibil de ignorat pentru genul literar patristic din care fac parte, conţinând argumente esenţiale pentru subiectele tratate, iar acum sunt puse la dispoziţia teologilor şi cercetătorilor interesaţi şi în limba română[13].

Dar cele câteva pagini traduse pentru volumul *Apologeți de limbă greacă* nu anticipau totuşi marea contribuţie a Părintelui Bodogae la patristica românească: traducerea unei bune părți din opera lui Origen, publicată în volumele 6, 7, 8 și 9 ale colecției *PSB*. Este vorba de un proiect titanic, desfășurat pe aproape 2000 (1994) de pagini, din care aproximativ 150 de pagini constituie prezentările și observațiile Părintelui Bodogae, completate de introduceri complexe dedicate fiecărui text în parte, în care erau expuse probleme privind datarea, structura și tematica lucrărilor lui Origen, aspectele particulare, tradiția manuscrisă și edițiile critice. La aceste informaţii cu caracter ştiinţific se adaugă notele explicative şi migălosul index real şi onomastic, completat de cel scripturistic.

Pentru împlinirea acestei colosale întreprinderi a colaborat cu Nicolae Neaga şi Zorica Lațcu la volumul *Scrieri alese, partea I: Din lucrările exegetice la Vechiul Testament* (*PSB* 6, Bucureşti, 1981, 472 p.) şi *Scrieri alese, partea a II-a: Exegeze la Noul Testament. Despre rugăciune. Filocalia* (*PSB* 7, Bucureşti, 1982,

528 p.). La volumul *Scrieri alese, partea a III-a: Despre principii, Convorbiri cu Heraclide, Exortație la martiriu* (*PSB* 8, București, 1982, 408 p.) colaborează cu Părintele Constantin Galeriu, în vreme ce la ultimul volum *Scrieri alese, partea a IV-a: Contra lui Celsus* este ajutat de N. Chircă, Teodosia (Zorica) Lațcu (*PSB* 9, Bucureşti, 1984, 586 p.)

Ca şi în cazul celorlalte traduceri patristice, găsim şi aici preferința pentru o traducere accesibilă publicului larg, şi în acelaşi timp confesionalizată. Deşi este vorba de genialul Origen şi argumentaţiile sale alambicate, Părintele Bodogae urmăreşte acelaşi aspect pastoral-misionar, arătând că „atunci când nu face abuz de mijloacele ermineutice, pe care i le îmbie textul, Origen vrea să zidească sufletește, vrea să adâncească în ascultătorii săi conştiința unui creştinism viu, plin de avânt moral”[14].

După apariţia ultimului volum al lui Origen (*PSB 9*), Pr. Prof. Nicolae Buzescu[15] sublinia importanța acestui proiect editorial

> teologia românească are la dispoziţie tot cea rămas din imensa operă a lui Origen [...] Prin aceste traduceri în româneşte, opera lui Origen a devenit accesibilă teologului ortodox român, care are posibilitatea să-şi dea dea seama de adevărurile sau erorile lui Origen. [...] Acum, oricine poate să pună în balanță ce este viabil și ce este aleatoriu din gândirea sa, pe care însă n-o poate despărți de geniul său creştin şi de patosul iubirii sale pentru Hristos[16].

Finalizarea acestui vast proiect nu a însemnat şi încetarea activității Părintelui Bodogae, care între timp ieşise la pensie (1981). Din contră ritmul în care traduce se intensifică, iar timpul alocat acestei activități creşte şi el. Data apariției următoarelor volume nu ne lasă să observăm respectiva dedicare, nici efortul depus într-un interval relativ scurt, şi nici forța de muncă şi determinarea necesare pentru a purcede la o astfel de întreprindere. Celelalte contribuții ale Părintelui Bodogae au apărut în cadrul colecției *PSB* după cum urmează:

- - Vol. 12 – Sf. Vasile cel Mare, *Scrieri, partea a III-a, Despre Sfântul Duh, Corespondență (Epistole)*, trad., introd., note și indici de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu, Pr. Teodor Bodogae (București, 1988);
- - Vol. 13 – Eusebiu de Cezareea, *Scrieri, partea I, Istoria bisericească, Martirii din Palestina*, trad., studiu, note și comentarii de Pr. Teodor Bodogae (București, 1988);
- - Vol. 30 – Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri, partea a II-a, Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, trad. și note Pr. Teodor Bodogae (București, 1998);
- - Vol. 52 – Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrieri, partea I, Tâlcuiri la Sfânta Scriptură,* trad. de Pr. Teodor Bodogae, Pr. Nicolae Neaga, Maria Hetco (București, 2007)

Aşadar, ultimele două traduceri au apărut postum, deşi fuseseră pregătite și trimise către tipar la scurtă vreme după publicarea lui Origen.

Din fericire notele informative din dosarul de urmărire al Părintelui Bodogae ne ajută să completăm lipsurile din această cronologie. Astfel, dintr-o notă consemnată la 14 octombrie 1985 aflăm că dascălul pensionar

> după ce a predat pentru tipar cartea despre NICOLAE CABASILA, a tradus din greceşte cele 360 (de) scrisori ale lui VASILE CEL MARE, fost arhiepiscop al Cezareii Capadociei în secolul IV, pentru a fi tipărite de Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din Bucureşti. În zilele din urmă aceste traduceri au fost deja terminate şi predate, ceea ce reprezintă un mare succes şi o mare realizare[17].

Ritmul de lucru al Părintelui Bodogae se dovedeşte incredibil, punându-i în dificultate pe editorii de la Institutul Biblic şi de Misiune, aşa cum reiese dintr-o altă notă informativă din primăvara anului 1987:

> Numitul după cum s-a mai relatat, este un bun şi pasionat cercetător al limbii greceşti. În acest domeniu el se ocupă cu traduceri ale unor opere literare bisericeşti din secolele IV-V, scrise de mari teologi, care sunt valabile şi astăzi. În ultimul timp a tradus şi a dat la tipărit pe linie bisericească opere din marii scriitori bisericeşti: Origen, Grigorie Teologul, Vasile cel Mare, iar de curând a predat tiparului lucrări din Grigorie de Nyssa, Eusebiu de Cezareea şi Ambrozie al Milanului, toți scriitori bisericeşti din secolele IV-V. Lucrează intens şi destul de spornic că tipografia Cărților bisericeşti nu poate face față la tot ce trimite pentru tipărire. Din acest motiv el este nemulțumit că fiind şi în vârstă se teme că nu le va putea vedea tipărite. În orice caz, este de admirat tenacitatea cu care lucrează continuu, pe lângă alte activități pe cale le desfăşoară în cadrul Cultului la Catedrala din Sibiu, unde e prezent aproape în fiecare Duminică[18].

Prin urmare, în acea primăvară avea deja gata şi conținutul volumelor 13, 30 şi 52 din colecția *PSB*, dar publicarea lor era tergiversată la București din diverse motive. Poate şi mai concludent este conținutul unei scrisori din octombrie 1987 pe care Părintele Bodogae o adresa profesoarei Maria Hetco[19] cu care colaborase la traducerea textelor exegetice ale Sfântului Ambrozie. În această epistolă îşi exprimă dubiul că respectivul volum va apărea prea curând:

> ... Bănuiesc – din cele schițate în convorbirea avută la telefon – că vei fi luat legătura cu cineva de la Institutul Biblic şi că ei vor fi promis că lucrarea noastră ar putea ajunge prea curând la tipar. Eu nu am încredere în astfel de făgăduințe întrucât de 4 ani am predat un volum (Eusebiu de Cezareea: „Istoria bisericească” şi „Martirii din Palestina”) şi abia spre finea acestui an mi s-a promis a fi tipărit. Mai am un alt volum (Sf. Vasile cel Mare: Corespondența, 366 scrisori) predat acum 3 ani şi despre care nici nu s-au început lucrările de citit şi de corectat. [...]

M-aş bucura să ştiu amănunte. Avem tot interesul de a ne ajuta să fim „eficienți”. Aştept. Repet ce ți-am mai spus şi cu alte ocazii. Munca pe care o facem ne procură avantaje materiale atât de modeste încât dacă n-ar fi motive de alt ordin, cu greu s-ar îndemna cineva cu prea mult elan. Te-aş ruga să nu-ți faci

iluzii prea mari[20].

Rezerva Părintelui Bodogae se dovedea îndreptăţită, iar volumul pe care îl realizase cu Maria Hetco avea să fie publicat abia la 20 de ani de la întocmirea acestei scrisori. Observaţia din final asupra „motivelor de alt ordin", care îl determină pe traducător la o astfel de muncă merită şi ea discutată.

Dacă ţinem cont şi de aceste detalii, am putea spune că „tinereţea patristică" în care Părintele Bodogae înfloreşte „la amurgul vieţii sale"[21], este produsul unui cumul de factori: dorinţa sinceră de a contribui la zidirea sufletească a contemporanilor săi, consolidarea şi perfecţionarea cunoştinţelor filologice, timpul liber necesar unei aventuri de o asemenea amploare şi nevoia de a fi distras de la dificultăţile cotidiene: fie durerile fizice, fie sentimentul de nesiguranţă creat de acţiunile de urmărire şi atenţionările directe ale ofiţerilor operativi de Securitate.

Deşi i s-a atribuit şi traducerea lucrării lui Ioan Moshu, *Limonariu* sau *Livada duhovnicească* (Alba Iulia, 1991, 236 p.)[22], se pare că această muncă a fost realizată doar de Părintele Dumitru Fecioru, iar părintelui Bodogae i-a revenit sarcina de a întocmi consistentul studiul introductiv (p. 9-22).

## Concluzii

Traducerile realizate de părintele Teodor Bodogae au avut întotdeauna un scop moral-duhovnicesc, urmărind zidirea lăuntrică a cititorilor, fie clerici, fie laici cu preocupări spirituale, fiind o manifestarea plenară a filantropiei sau milosteniei sufleteşti. Pentru a atinge acest scop el se dovedeşte mai interesat de redarea ideii decât de transpunerea literală a originalului, justificându-şi astfel traducerile mai libere, şi astfel face mai accesibil sensul scrierilor patristice, evidenţiind actualitatea lor.

În consecinţă, foloseşte un limbaj simplu şi apropiat cărţilor bisericeşti, realizând traduceri „teologice", „bisericeşti" sau confesionalizate şi nu îşi propune să alcătuiască traduceri declarat „academice" care să acorde prioritate studiului critic contextual şi să fie astfel „oferite ştiinţei şi unei întregi culturi de limbă"[23]. Pe de altă parte, în cazul traducerilor patristice primează o altfel de raportare faţă de text, înţelegerea lui fiind indisolubil legată de logica sau „filosofia limbajului" specifice fiecărui Sfânt Părinte[24], şi este necesară o cheie hermeneutică. Descifrarea sensurilor este un proces amplu care presupune o pregătire teologică şi poartă „amprenta evidentă a personalităţii şi a pregătirii ştiinţifice a cercetătorului şi a specialistului", toate instrumente necesare lecturării şi procesării textului, cu atât mai mult cu cât este vorba de lucrări scrise de persoane luminate de Duhul Sfânt, care „culeg" şi tâlcuiesc cuvintele dumnezeieşti[25].

Totuşi, Părintele Bodogae nu îşi consideră traducerile autoritative, ci doar versiuni de interpretare ale textului patristic. Dascălul sibian este conştient că, indiferent cât de atent ar dori să transmită sensul unui text, şi indiferent dacă ar opta pentru un stil de traducere foarte literal sau pentru unul de „echivalare dinamică", procesul de traducere presupune mii de mici decizii legate de interpretare a unui cuvânt, de alegere a unui sens sau de preferinţa pentru o anumită nuanţă. Toate aceste filtre ce ar putea fi incluse în amprenta personală sau nota subiectivă a traducerii sunt dublate de disponibilitatea sau „prejudecăţile" cititorul textului, care va interpreta şi va înţelege în mod diferit textul în conformitate cu capacităţile intelectuale, lecturile anterioare, pregătirea în domeniu. Toate aceste procese estompează într-un fel lucrarea Duhului.

Un ultim aspect care trebuie menţionat este modestia Părintelui Bodogae, care afirmă constant lipsurile traducerilor sale, cerând îngăduinţa cititorilor pentru formulările mai dificile sau nefericite. El subliniază că munca de traducere şi interpretare nu se încheie niciodată, şi niciodată nu poţi acoperi în mod fericit toate posibilităţile de redare a textului sursă în limba ţintă, şi prin urmare orice traducere este mereu perfectibilă.

---

**Note:**

1. † Nicolae Colan, „Prefaţă", în W.A. Visser't Hooft, *Ortodoxia văzută de un protestant* (Sibiu: Arhidiecezana, 1933), 6.
2. Dumitru Abrudan, „Pr. Prof. dr. Teodor Bodogae – un nume cu rezonanţă în spiritualitatea ortodoxă românească", în *Vocaţie şi dăruire. In memoriam Părinţilor Profesori Milan Şesan şi Teodor Bodogae*, ed. Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr (Sibiu: Andreiana, 2012), 40.
3. A.C.N.S.A.S., Dosar I 165105, f. 41. (19.07.1988).
4. Sub îndrumarea prof. dr. Simeon Reli, Teodor Bodogae realiza o monografie strălucită de 500 de pagini *Ajutoarele româneşti la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, susţinută la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, în 1938 (publicată la Sibiu, 1940).
5. Teodor Bodogae, „Studiu introductiv", în Nicolae Cabasila, *Despre viaţa în Hristos*, trad. Teodor Bodogae (Sibiu: Arhidiecezană, 1946), XV, nota 1.
6. Bodogae, „Studiu introductiv", XIV-XV.
7. Dragoş Boicu, „Menirea de a fi pildă", în Sf. Grigorie de Nyssa, *Viaţa Fericitei Macrina*, (Sibiu: Andreiana, 2009), 5.
8. Dumitru Gh. Radu, *Despre înnoirea și îndumnezeirea omului în Hristos*, (Craiova: Mitropoliei Olteniei, 2007), 259, n. 542.
9. *Loca obscura în catechisi, qua ab Anonymo Authore Slaveno idiomare, edita et Pervoe ucenie otrokom intitulata est, dilucidata autore Principe Demetrio Cantemirio*.
10. Teodor Bodogae, „Dimitrie Cantemir, pedagog şi teolog ortodox", *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10 (1973): I-VIII.
11. Stylianos Papadopoulos, „Mersul gândirii teologice a Sfântului Vasile cel Mare", *Mitropolia Ardealului*, nr. 1-3 (1979): 15-32.
12. ***, *Apologeţi de limbă greacă* (*PSB* 2), trad. Pr. Teodor Bodogae, Pr. Olimp Căciulă, Pr. Dumitru Fecioru (Bucureşti: Ed. IBMBOR, 1980).
13. Teodor Bodogae, „Introducere", în ***, *Apologeţi de limbă greacă* (*PSB* 2), 371.

14. Teodor Bodogae, „Postfață", în Origen, *Scrieri alese, partea I: Din lucrările exegetice la Vechiul Testament* (*PSB* 6), (București: Ed. IBMBOR,1981), 451.
15. Nicolae C. Buzescu, „Origen, Contra lui Celsus", *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-2 (1985): 133-139.
16. Buzescu, „Origen":133-134.
17. A.C.N.S.A.S., Dosar I 165105, f. 152. (14.10.1985).
18. A.C.N.S.A.S., Dosar I 165105, f. 98. (15.04.1987).
19. Maria Hetco (n. 12 octombrie 1915 - d. 8 septembrie 1998, București) a fost o specialistă în filologie clasică, profesor de latină și franceză la Facultatea de Litere din cadrul Universității din București. Este autoarea unor studii privind, printre altele, istoriografia latină. A tradus în limba română lucrarea lui Quintilian, *„Institutio Oratoria", Arta Oratorică* (București: Minerva, 1974).
20 A.C.N.S.A.S., Dosar I 165105, f. 84-86 (2.10.1987).
21. Ioan I. Ică jr, „Preotul savant Teodor Bodogae – o bibliotecă vie", în *Vocație și dăruire. In memoriam Părinților Profesori Milan Șesan și Teodor Bodogae*, ed. Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr (Sibiu: Andreiana, 2012), 27.
22. Abrudan, „Pr. Prof. dr. Teodor Bodogae", 44.
23. Dragoș Mîrșanu, „Notă asupra traducerii patristice în cultura română de azi. Răspuns unei critici insuficient contextualizate", *Studii Teologice*, nr. 3 (2008): 228.
24. Octavian Gordon, „Metodologia traducerii textelor patristice în limba română. Premisele unei traductologii patristice în spațiul românesc", *Conferinței naționale „Text și discurs religios"*, Iași, 12-13 noiembrie 2010, 3.
http://www.cntdr.ro/sites/default/files/c2010/c2010a07.pdf (10.05.2020)
25. Adrian Marinescu, „Observații de ordin general privind înțelegerea, traducerea și editarea (modernă a) textului patristic", *Studii Teologice*, nr. 1 (2005): 159.

**Bibliography:**


****. Apologeți de limbă greacă* [Greek Apologists]. Translated by Teodor Bodogae, Olimp Căciulă, Dumitru Fecioru. București: IBMBOR, 1980.

Arhiva C.N.S.A.S., Dosar I 165105.

Abrudan, Dumitru. „Pr. Prof. dr. Teodor Bodogae – un nume cu rezonanță în spiritualitatea ortodoxă românească" ["Revd. Prof. PhD Teodor Bodogae – a reference name in Romanian Orthodox spirituality"]. In *Vocație și dăruire. In memoriam Părinților Profesori Milan Șesan și Teodor Bodogae [Vocation and dedication. In memory of Revd. Professors Milan Șesan and Teodor Bodogae]*, ed. Nicolae Chifăr, 37-46. Sibiu: Andreiana, 2012.

Bodogae, Teodor. „Dimitrie Cantemir, pedagog și teolog ortodox" ["Dimitrie Cantemir, pedagogue and orthodox theologian"]. *Biserica Ortodoxă Română*, no 9-10 (1973): I-VIII.

Buzescu, Nicolae C., „Origen, Contra lui Celsus" ["Origen, Against Celsus"]. *Mitropolia Olteniei*, no 1-2 (1985): 133-139.

Cabasila, Nicolae, *Despre viața în Hristos [Life in Christ]*. Translated by Teodor Bodogae. Sibiu: Arhidiecezană, 1946.

Grigorie de Nyssa, *Viața Fericitei Macrina [The Life of Macrina]*. Translated by Teodor Bodogae. Sibiu: Andreiana, 2009.

Ică jr, Ioan I., „Preotul savant Teodor Bodogae – o bibliotecă vie" ["The scholar priest Teodor Bodogae – a living library"]. In *Vocație și dăruire. In memoriam Părinților Profesori Milan Șesan și Teodor Bodogae [Vocation and dedication. In memory of Revd. Professors Milan Șesan and Teodor Bodogae]*, ed. Nicolae Chifăr, 25-27. Sibiu: Andreiana, 2012.

Octavian Gordon, „Metodologia traducerii textelor patristice în limba română. Premisele unei traductologii patristice în spațiul românesc" ["Methodology for translating patristic texts into Romanian. The premises of a patristic translation in the Romanian space"]. *Conferința naționale „Text și discurs religios"*, Iași, 12-13 noiembrie 2010 http://www.cntdr.ro/sites/default/files/c2010/c2010a07.pdf (10.05.2020)

Adrian Marinescu. „Observații de ordin general privind înțelegerea, traducerea și editarea (modernă a) textului patristic" ["General remarks on the understanding, translation and editing (modern) of the patristic text"]. *Studii Teologice*, no 1 (2005): 152-190.

Mîrșanu, Dragoș. „Notă asupra traducerii patristice în cultura română de azi. Răspuns unei critici insuficient contextualizate" ["Note on the patristic translation in today's Romanian culture. Response to an insufficiently contextualized critique"]. *Studii Teologice*, no 3 (2008): 223-229.

Origen. *Scrieri alese, partea I: Din lucrările exegetice la Vechiul Testament [Selected Writings, Part I: Exegetical Works to the Old Testament]*. Translation by Teodor Bodogae, Nicolae Neaga & Zorica Latcu: Bucureşti: IBMBOR,1981.

Radu, Dumitru Gh. *Despre înnoirea și îndumnezeirea omului în Hristos [About the renewal and deification of man in Christ]*. Craiova: Ed. Mitropoliei Olteniei, 2007.

Visser't Hooft, Willem Adolph. *Ortodoxia văzută de un protestant [Orthodoxy seen by a Protestant]*. Translated by Teodor Bodogae. Sibiu: Arhidiecezana, 1933.